

ken hetzelfde.

er bewustzijn.

bitterheid in

„Kuyper is
it zoo dikwijls
nam het u
late tien jaar
En nu wordt

aanslaan, ook

voor Kuyper

op minister

en leiders-titel
rs leven — ik
ik het, dan
den, dan mag

de leider komt

it Kabinet uit,
en dit Kabinet
ze anti-revolu-
der zien.

geadering niet

ij-voorzitter ge-

ende aktiviteit

ons volk te

aandragen, die

ten aandragen,

alle bezwaren

ine eerbiedigt,

HEPP.

JS.

vijs", het Or-

en bij het Chr.

l.) een verslag

gehouden in

adering, waar

„De Reformatie

geschreven,

verslag staat

ur niet...

kunnen vinden.

elen? Daarmee

leerlingen toe-

dozes, ook van

hemel opklim-

ngen." Wie zal

Of: wie zal in

s uit de dooden

u tot de hel-

ging tegen alle

zoekers buiten

gant. Heeft niet

eelt Mozes niet

lit door Paulus

et openbaring-

openbaring van

an God en van

l buiten de

g niet Christus

ling, ja, waarom

eens evenwijdig

dan één ding

er aan het

maakt u geen naam, en verdient u niets,
maar u zocht uw collega's bij het Chr. M. O. kunnen
waarschuwen voor het gevaar, uw invloed kunnen
aanwenden tot wering van het heder dat u ziet.

Deze woorden, speciaal dan de door mij onder-
streepte uitdrukkingen, zijn beneden peil.
Zóó debatteert men niet!

En de vraag zou gedaan kunnen worden, of
iemand bij zulk een verslag niet de lust zou ver-
gaan om „zich leeraar te voelen met de leeraars“.

Een dergelijke wijze van optreden is in looge
mate onwellevend, onbroederlijk en onzakelijk.

En dus ten eenen male ongepast.

Meer zeg ik er niet van. Verdedigen doe ik me
niet. Ik laat dat over aan de talrijke „besturen“
en „verenigingen“, die uit ervaring weten, dat
niet alleen ik, maar de meeste predikanten wer-
kelijk niet eerst vragen: „wat verdien ik er mee“,

wanneer het er om gaat, een vergadering bij te
wonen, hetzij dan als gewoon lid, hetzij dan als
leider of spreker.

Op de vingers getikt.
Gelukkig kwam er tegen het verslag een protest.
In het nummer van 15 Mei schreef Dr Marmel-
stein een „Ingezonden“, waarmee hij zoowel de
betrokken vereniging als haar blad eert.

Hij schreef als volgt:

Geachte Redaksie,
Tot mijn spijt staat er in het laatste nummer van
ons orgaan, op p. 226, een zin die niet door de
beugel kan en waarvoor de vaardige steller van het
verslag onzer negende, gezellige en gezegende jaar-
vergadering misschien al spijt heeft gehad, toen hij
'm gedrukt onder de ogen kreeg.

Zeker keur ik niet goed dat Dr Waterink over het
Chr. M. O. geschreven heeft gelijk hij deed, dat hij,
generaliserend, niet voldoende generaliseerde, het
Chr. M. O. verweet wat wij de ganse christelijke
samenleving van heden, met name ook het lager¹⁾ en
het hoger — helaas ja, ook het hoger! — onderwijs
had moeten verwijten; maar dat geeft niemand het
recht, om publiekelijk te schrijven wat ik me wel een
beetje schaam, te moeten herhalen: u komt niet op
onze vergadering, want „daarmee maakt u geen naam
en verdient u niets“.

Ik zal maar niet verder protesteren, want ik ver-
moed dat de verslaggever zijne woorden, als in on-
voorzichtigheid en opwindend neergeschreven, op
staande voet intrekt.

Hoogachtend,
2 Mei 1925, Amsterdam. MARMELSTEIN.

De opsteller van het gewraakte verslag schreef
daarover dit:

Naschrift. De geachte Redactie was zoo wel-
willend, mij inzage van bovenstaand „Ingezonden“

1) Een staaltje uit vele, die bewijzen, dat ook de Lagere
School lijdt aan dezelfde kwaal, die Dr W. bij het M. O.
meent te kunnen en te moeten diagnosticeren: een klein-
teit de kring mijner kennissen, leerling van een te goeder
faam bekend staande christelijke school te Amsterdam, komt
deter dagen thuis met de boodschap: de juffrouw zegt:
kinderen behoren niet in de kerk, want ze begrijpen toch
niet wat daar gezegd wordt. M.

in het licht van de Heilige Schrift, die kan uit het
schoone mankels van den God van Liefde en Schoon-
heid Gods naam wel lezen en Gods gedachten kan hij
wel daarin weervinden; doch hij vernag dat alleen dan
in duurzame zuiverheid, als hij tot het schepsel komt
met in het hart de openbaring van zijn God, die van
boven is, in de Schrift, en in den Christus der Schriften.

Beatrice, al zou zij zonder smet zijn, kan niet God
verklaren, tenzij God zelf haar verklaard heeft. De weg
der opstijging onzer gedachten kan niet gevonden
worden, tenzij eerst God afgedaald is naar den
mensch.

Daar komt nog bij, dat Beatrice nooit zuiver is,
en dat zij nooit zuiver gezien wordt. Wij aanvaarden
met heel onze ziel het feit der zonde; en zonde heeft
het verstand verduisterd en de kennis van God, en
dus ook van alle schepsel Gods in den mensch ver-
doren. Wie dus, wat de weg van Dante en van alle
erotische discipelen der Gods-gemeenschap is, wie dus
als Beatrice, uit het menschelek geworden ideaal
van liefde wil herkennen de idee van liefde en van
zuiverheid, gelijk die in den beginne bij God was, die
wil niet rekenen met het feit der zonde. Want in Beatrice
is het schoon niet onvermengd. Niet alleen draagt elke
Beatrice den schat van Gods liefde in aarden vaten,
opdat — dit in aansluiting aan onze eerste bedenking —
de nitnemendheid der kennis Gottes zij en niet uit ons;
maar ook draagt Beatrice den schat in een vat, dat
gescheurd is, en bevloet en van zonden zwaar. Het
vleesch begeert ook in Beatrice tegen den Geest. En
wie zal onderscheiden tusschen de bewegingen van het
vleesch en die van den Geest, tenzij dan de man, die
zijn verdroomde Beatrice indraagt in de schelle belich-
ting van de openbaring van God, die het kwade niet
kan zien? Laat Dante droomen over Beatrice, en over
Matilde Perk, en over Sophie Novalis... zij allen
hebben tot hun ideaal verheven, wat met zonde was
besmet; ook in hen was de liefde niet onvermengd,
noch de schoonheid onbezoeeld. Beatrice glimlacht
en voert zoo Dante tot werkelijkheid. Maar van een
twaard des Geestes voelen Gods profeten de snede;
en gaat dat Woord Gods niet in tot de verdeeling van
ziel en van geest? Hoor, zegt de Schrift: „Levend is
het woord Gods“. Levend! Maar Beatrice is zoo ge-
makkelijk dood; en dooden spreken niet tegen, doch
laten zich gewillig ver-droomen; werkelijkheid, die
wondt, is bij hen niet... Het Woord Gods is levend;
en vol kracht en scherper dan elk tweesnijdend zwaard
en doordringend, tot dat het zelfs ziel en geest, spieren
en merg vaneenscheidt; het is een beoordeelaar
van gedachten en overleggingen des harten.²⁾ Doch

te geven, en mij gelegenheid te bieden, er een onder-
schrift aan toe te voegen. De heer Marmelstein
schaamt zich, een woord van wat ik, als inleiding op
mijn verslag, schreef, te moeten herhalen. Helaas!
Had hij het maar herhaald. Nu maakt hij er wat
anders van. Wie pag. 226, regel 3 v. b. en v.v. van
Chr. M. O. no. 111 opslaat, ziet terstond, wat ik
schreef.

Toen ik dat schreef, was alle opwindend ver-
trouwen, ik nader den leeftijd, dat men zich althans
om krantengeschrijf niet zoo erg druk maakt. Mijn
bedoeling was deze: Waarom moeten gebreken, die
men ontdekt, direct besproken worden in bladen,
die door menschen van allerlei stand en ontwik-
keling gelezen worden? Wordt daardoor de zaak ver-
holpen? Ik hoorde van een predikant, tevens be-
staurslid van een Vereniging voor Chr. M. O., dat
hij het geheel eens was met wat Dr Waterink schreef.

Aan de school, van welks bestuur hij deel uitmaakt,
was ook iets niet in orde. „Waarom grijpt het be-
stuur dan niet in?“ „Dat is zoo moeilijk.“ Juist, de
zaak aanpakken is moeilijk, maar er op je studeer-
kamer over schrijven, gaat gemakkelijk. Doch, nog
eens, dat helpt niet! En het brengt het gansche
Chr. M. O. in verdenking.

Ik vind soortgelijk optreden als van Dr W. niet in
overeenstemming met het beginsel, dat, wanneer we
den broeder zien dwalen, hier besturen of leeraren,
we allereerst onze waarschuwing tot de(n) betrok-
kene(n) zelf doen uitgaan. En nu gaat Dr Marmelstein
tot mijn spijt denzelfden weg op als Dr Waterink.

Heeft hij met de bedoelde onderwijzeres, het hoofd,
het bestuur gesproken? Tot zóólang zwijge hij erover
in de pers.

Met dank voor de verleende plaatsruimte.
Rotterdam, 5 Mei 1925. P. DEN BOER.

Het is opvallend, dat op het zakelijke protest
van Dr Marmelstein de heer den Boer niet ingaat;
dat hij de insinuatie ontwijkt; en een bewering
herhaalt, die ook Dr de Gaay Fortman reeds liet
hooren.

Daarover gaat het thans niet.
Maar de zin, die Dr Marmelstein aanstoot gaf,
en zeker velen met hem, is niet teruggenomen.

En daarmee blijft de ongepaste houding
in het officiële verslag aangenomen.

Daar blijft het staan: „Daarmee maakt u geen
naam, en verdient u niets“.

Dat is niet teruggenomen!
We weten dus, hoe men over ons denkt. Het
is weinig bemoedigend.

Alleen maar, dergelijke woorden treffen meestal
het meest den man, die ze spreekt.

Toch zou ik willen vragen: mannen broeders,
moet een zaak als deze nu zóó behandeld worden?
Is men dan niet in staat tot rustig debat?

Zoo neem, dan spreek ik verder over deze zaak
niet meer.

Onverwachte hulp.
Het schijnt, dat ik onverwachte hulp krijg. In
het korte „Ingezonden“ van Dr Marmelstein wordt
toch — tusschen de regels — erkend, dat er bij
het M. O. veel is, dat niet in orde is.

Ook al noemt hij dan in één lijn ook het lager-

Beatrice veroordeelt niet meer. Eigenlijk is Beatrice
slechts in naam de gids; die Dante in zijn discipelen
rondleidt, dat zijn tenslotte zij zelf. Het ideaal is een
idool: het is „ijdelheid“. De school van Eros leert den
waan: hij zegt, dat Beatrice de schoonheid onderwijst:
dat dus van buiten de waarheid is. Maar Beatrice is
tenslotte product van verbeelding; zij is een bedenk-
sel van de eigen uitlegging der dichterlijke ziel. En die
ziel is ook bedorven, als Beatrice was. Door twee
poorten komt zoo de zonde, en de leugen in tot het hart,
dat niet wil gewond zijn door Gods Woord, om daarna
erdoor te zijn genezen.

En tenslotte: wie Beatrice wil vragen, den Christus
niet te leggen, die heeft het meerdere verworpen en
met het mindere, dat immers zoo gemakkelijk is, zich
vrijwillig (en daarom ook: schuldig) op rantsoen ge-
steld. Want wie Christus heeft gezien, die heeft Bea-
trice niet nodig. Als wij het zoo zeggen mogen:
de erotische omhelzing Gods, onder welken naam Hij
dan ook werd vereerd, heeft altijd, getuige Beatrice
en wie haar gelijken, gezegd, al was het onbewust
dikwijls: God moet „verleiden“ worden voor mij, dan
word ik „verleiden“ in Hem. Gods heerlijkheid en
weelde moet voor den ziener van Beatrice in een
ideaalgestalte belichaamd worden en vleesch worden
en bloed en ziel; dan zal de liefde zich aan Hem
kunnen hechten.

Maar is dan de Christus niet „God, geopenbaard IN
HET VLEESCH“?

Gereformeerde Christus-visie, ook in de kunst, is zoo
rijk, als ze maar haar dogma benadert in gehoorzaam-
heid van liefde en van geloof.

Want al wat in Beatrice afgeleid is, dat is in den
Christus oorspronkelijk.

En al wat in Beatrice eindigt is, dat is in den Chris-
tus oneindig.

En al wat in Beatrice zondig is, dat is in den Chris-
tus niet te vinden.

Christus laat ons Gods schoone wezen zien in zijn
eigen waarachtige menschelekheid. Staat hij niet duizend-
maal dichterbij ons, dan Beatrice, de eenzijdige,
die daarom zoo ver van mijn eenzijdigheid afstaat
vaak? Maar mijn Heiland, zegt de ziel van den dichter
Gods, is alzijdig; aan Beatrice moge veel mensche-
lijks vreemd zijn; niets, niets menscheelijks is den
Christus vreemd: zoo kan Hij nabij zijn aan allen,
terwijl Hij, aan alle eenzijdige harten toch hun per-
soonlijke neiging laat. Wat zouden dichters, die toch zoo
op hun heerlijke individualiteit gesteld zijn, wat zouden
zij in den Christus eigenlijk niet kunnen vinden? Beatrice
leert mij bovendien, noch van zichzelf, noch

en hooger onderwijs — en heel de samenleving.

Over die hebben we het nu niet.

Maar ik zou willen vragen: „dus dan toch óók
het M. O.“?

Mi eert ook om deze reden het stukje van
Dr M. en den schrijver en de „Ver. v. leeraars
bij het Chr. M. O.“.

Sympathiek tegenstander.

Het verheugt me zeer, dat Dr J. F. Reitsma
in het meergenoemde orgaan een artikelenreeks
wijde aan de stukken die ik in onderscheiden num-
mers van ons blad schreef.

Deze artikelen wil ik gaarne breedvoerig be-
spreken.

Maar — de stukken zijn vrij lang en, om eerlijk
te zijn, zou ik eerst al de drie artikelen van mijn
gewaardeerden opponent moeten overnemen.

Ik zal daarom trachten in het orgaan van de
leeraars zelve de zaak verder te bespreken.

Gaarne zal ik, aan het einde van het eventuele
debat onzer lezers een resumé van het behan-
delde geven.

Dan bereik ik tenminste dit:

a. in ons blad wordt geen lang debat gevoerd
over een kwestie, die toch maar een deel onzer
lezers zal interesseren;

b. aan den wensch van velen uit het leeraren-
corps wordt voldaan; de vuile wasch wordt bin-
nenshuis afgedaan;

c. onze lezers blijven op de hoogte, zonder dat
„De Reformatie“ het karakter van een „vecht-blad“
behoeft te hebben;

d. onnodig herdrukken van stukken (bij ons
uit het orgaan der leeraren, en omgekeerd) kan
worden voorkomen.

Dit alles dan, indien de redactie van het orgaan
bereid is, mij gastvrijheid te verleenen.

Eigenaardig.

Tenslotte nog een enkele opmerking.

Indertijd bevatten de verslagen van de vergade-
ring der leeraren bij het Chr. M. O. in de bladen
(tenminste in drie „grootte“ bladen vond ik het
zoo) een zeer scherpe uitspraak aan mijn adres.

Men sprak daar van „verdachtmakingen“ en der-
gelijke meer. Ik noemde het „een soort protest“ en
„zooiets als een motie“. Ik deed dit, wijl het niet
recht duidelijk was, of er inderdaad een officiële
uitspraak was gedaan.

Nu lees ik in het officiële verslag evenwel
van zulk een motie niets.

Eer het tegendeel. Er staat letterlijk dit:

Door den heer Romkes wordt ter sprake gebracht
het schrijven van Dr Waterink in „De Reformatie“
over het Chr. M. O. en de leeraars. Moeten we daar
niets tegen doen? Verschillende heeren voeren hier-
over het woord. De heer van Deursen wil een motie!

Applaus. Maar onze bezadigde oud-voorzitter, Dr
Reitsma, werpt olie op de onstuitig wordende wa-
teren. Wat werkt een motie uit? Laten we voor-
zichtig zijn, en ook den invloed van „De Reformatie“
toch niet te hoog aanslaan.

van mijzelf, iets nieuws. Wat ik van haar weet en me
eigen maakte, dat onthoud ik; dat mag ik uitwerken;
en zij helpt zoowel Dante's ziel zich ontplooiën, en zij
kan misschien óók zelf voor den denker-dichter almeer
zich ontsluiten; maar: zij blijft de oude, en ik ook,
zal de dichter, die eerlijk is, moeten belijden te eeniger
tijd. Doch van den Christus weet de dichter, dat Hij
een nieuwen naam geeft aan wie Hem kent: een
nieuwen naam, welke alleen aan hem bekend is, die
hem draagt en die nu reeds gevormd wordt. Van de
eigen persoonlijkheid des dichters, mits die ook ge-
loovige is, ontsluit te Zijner tijd de Christus dus het
diepste wezen. Maar dat is dan ook de „allerindi-
vidueleste expressie van de allerindividueelste emotie“;
en dat niet in egoïstischen zin, omdat in den naam
van Gods voltooiden christen de naam van Christus
zelf de grondvorm is, die dus alle namen der Zijnen
weer aan elkander verbindt. Ook is dit alles niet zondig
en in leugen gedrenkt; want als ik mijn allerindi-
vidueleste emotie op allerindividueelste wijze uitdrukking
geven wil, dan doe ik dat verkeerd. Maar zuiver
en naar waarheid doet dat de Christus. Zoo
kan Hij meer dan Beatrice: hij kan mijn naam vernieu-
wen; mijn wezen ontsluiten; niet slechts hetgeen in mij
voorhanden was, kan Hij ontwikkelen en open-
baren (daarmee volstaat Beatrice), doch Hij weet mijn
naam nieuw, mijn zelf-ontplooiing en ook mijn zelf-
herkenning allen morgen nieuw te maken. En tegelijk
leert Hij mij het nieuwe ontrent Zichzelf. Want
Zijn voortgaande openbaring snijdt de leugen uit de ziel,
en vertolkt telkens nieuwe werkelijkheden uit den schat
zijner onmetelijke genade.

Zij hebben niet geweten, wien zij verwierpen, de dich-
ters, toen zij Christus verwierpen. En zij hebben Gods
rijkdom bedekt, toen zij het geleende licht, dat on-
zuiver was, (Beatrice) hebben gevraagd: toon ons het
hoogste en het zuivere Licht, dat in God en Christus
is. Beatrice is niet zoo menschelek als de MENSCH
Christus Jezus. Want Hij is transcendent, dat is: van
boven; maar tevens immanent: hij komt tot de aarde
en heeft onder ons gewoond en heeft ons de hoogste
Liefde gebracht in zijn vleesch en in zijn ziel, die
schoon en zuiver en — van God geplaagd waren.

K. S.

1) Dr H. Bavinck, De overwinning der ziel. Kampen, J.
H. Kok, 1916, bl. 34.

2) Zie E. Lucka, Drei Stufen der Erotik; Paul Kluckhohn:
Das Problem der Liebe im 18. Jahrhundert und in der
deutschen Romantik. Halle, 1922.

3) Vertaling van Prof. Dr F. W. Grosheide (Hebr. 4).